

UNIWERSYTET WARSZAWSKI

WYDZIAŁ NEOFILOLOGII

Aleksandra Łuczak

**Nauczanie języka angielskiego dla celów specjalistycznych.
Konstrukcja i ewaluacja programu nauczania.**

Promotor: Prof. dr hab. Hanna Komorowska

Warszawa, 2006

Serdecznie dziękuję Pani Profesor Hannie Komorowskiej
za jej inspirację, motywację i wsparcie,
bez których ta praca nigdy by nie powstała.

Spis treści

Wstęp.....	10
CZĘŚĆ TEORETYCZNA	
ROZDZIAŁ I	
ANALIZA POTRZEB JAKO KLUCZOWY ELEMENT W NAUCZANIU JĘZYKA ANGIELSKIEGO DLA CELÓW SPECJALISTYCZNYCH.	
1. Nauczanie języka angielskiego dla celów specjalistycznych (<i>ESP - English for Specific Purposes</i>) – historia i definicje	14
1.1. Aspekt historyczny.....	14
1.2. Badania lingwistyczne nad ESP (<i>English for Specific Purposes</i>)	16
1.3. Definicje ESP.....	18
1.3.1. Miejsce ESP w procesie nauczania języka angielskiego (<i>ELT – English Language Teaching</i>).....	18
1.3.2. Nauczanie języka angielskiego dla celów specjalistycznych (ESP) a nauczanie dla innych celów	20
1.4. Opracowywanie kursu ESP.....	23
2. Analiza potrzeb.....	24
2.1. Analiza potrzeb w ESP	26
2.1.1. Rodzaje potrzeb w ESP	27
2.1.2. Etapy analizy potrzeb	29
2.2. Rodzaje analizy potrzeb.....	30
2.2.1. Analiza sytuacji docelowej (<i>TSA – target situation analysis</i>)	30
2.2.2. Analiza sytuacji obecnej (<i>PSA – present situation analysis</i>).....	31
2.2.3. Podejście koncentrujące się na procesie uczenia się (<i>learning-centred approach</i>).....	31
2.3. Przeprowadzenie analizy potrzeb.....	33
2.3.1. Narzędzia analizy potrzeb	33
2.3.1.1. Kwestionariusz	34
2.3.1.2. Wywiad.....	34
2.3.1.3. Obserwacje	35
2.3.1.4. Zbieranie danych	35
2.3.1.5. Studium przypadku	35
2.3.1.6. Testy	36
3. Proces planowania kursu ESP	36
3.1. Etapy procesu planowania kursu.....	37
3.2. Ograniczenia w procesie planowania kursu	38
3.3. Korzyści z posiadania programu nauczania	40

ROZDZIAŁ II

PROGRAMY NAUCZANIA

1. Wprowadzenie.....	42
2. Rodzaje programów nauczania.....	44
2.1. Programy ukierunkowane na treść (ang. <i>content-based syllabus</i>).....	44
2.1.1. Program strukturalny lub gramatyczny (ang. <i>structural syllabus</i>).....	44
2.1.2. Program nauczania pojęciowo-funkcyjny (ang. <i>notional-functional syllabus</i>).....	45
2.1.3. Program sytuacyjny (ang. <i>situational syllabus</i>).....	45
2.1.4. Tematyczny program nauczania (ang. <i>topic-based syllabus</i>)	46
2.2. Programy nauczania ukierunkowane na umiejętności językowe (ang. <i>skill-based syllabus</i>)	46
2.3. Programy nauczania ukierunkowane na metody nauczania	46
2.3.1. Program nauczania związany z procesem lub metodą uczenia (ang. <i>method-based syllabus</i>)	46
2.3.2. Program zadaniowy lub proceduralny (ang. <i>task-based or procedural syllabus</i>)	47
2.4. Wcześniejsze podejścia do zagadnienia konstruowania programów nauczania.....	55
3. Dwuczłonowa klasyfikacja programów nauczania.....	56
3.1. Syntetyczne programy nauczania (typ A)	57
3.2. Analityczne programy nauczania (typ B).....	60
3.3. Mocne i słabe strony programów nauczania	63
3.4. Wnioski	73

ROZDZIAŁ III

SELEKCJA I EWALUACJA MATERIAŁÓW DYDAKTYCZNYCH W NAUCZANIU JĘZYKA ANGIELSKIEGO DLA CELÓW SPECJALISTYCZNYCH

1. Kursy ESP a kursy języka angielskiego ogólnego.....	78
2. Materiały w nauczaniu ESP.....	79
3. Selekcja materiałów.....	80
3.1. Materiały opublikowane	81
3.2. Materiały typu <i>framework</i>	83
3.3. Materiały w formie elektronicznej	86
3.3.1. Materiały dostępne w Internecie	87
3.3.2. Modyfikacja dostępnych materiałów.....	88
3.3.3. Materiały na CD-ROM-ach.....	91
3.4. Materiały autentyczne.....	92

4. Materiały autorskie	94
5. Ewaluacja materiałów	97
6. Wnioski	107

CZEŚĆ BADAWCZA

METODOLOGIA BADANIA. WPROWADZENIE.

1. Uzasadnienie potrzeby pracy – kontekst edukacyjny	109
1.1. Języki obce w Unii Europejskiej	109
1.2. Europejski System Opisu Kształcenia Językowego.....	114
1.3. Nauczanie języków obcych w Polsce na poziomie wyższym.....	118
2. Cele badania	119
3. Pytania badawcze	119
4. Organizacja projektu badawczego.....	122

ROZDZIAŁ IV

PIERWSZY ETAP PROJEKTU BADAWCZEGO. PRZEPROWADZENIE ANALIZY POTRZEB I OKREŚLENIE CECH CHARAKTERYSTYCZNYCH SYTUACJI OBECNEJ

1. Cele badania	124
2. Metody badawcze i narzędzia.....	124
3. Pytania badawcze	125
4. Próba badawcza.....	127
4.1. Kierunek studiów.....	128
4.2. Rodzaj studiów	129
4.3. Doświadczenie badanej populacji w nauce języka angielskiego	130
4.3.1. Okres nauki języka angielskiego	130
4.3.2. Miejsce nauki języka angielskiego przed rozpoczęciem studiów w WSPiZ	131
4.3.3. Ocena efektywności różnych form nauki języka angielskiego	131
4.3.4. Pobyt w kraju anglojęzycznym.....	132
4.3.4.1. Kraje anglojęzyczne odwiedzone przez studentów WSPiZ.....	133
4.3.4.2. Długość pobytu w kraju anglojęzycznym.....	134
4.3.5. Przerwa w nauce języka angielskiego przed rozpoczęciem studiów w WSPiZ.....	134
4.3.6. Egzamin z języka angielskiego.....	135
4.3.7. Równoległy kurs języka angielskiego	137
5. Wyniki analizy potrzeb.....	139
5.1. Samoocena znajomości języka angielskiego badanej populacji	139
5.1.1. Ocena sprawności rozumienia języka mówionego	139
5.1.2. Ocena sprawności rozumienia tekstu czytanego.....	140
5.1.3. Ocena sprawności pisania.....	141

5.1.4. Ocena sprawności mówienia	142
5.2. Czynniki motywujące do nauki języka angielskiego	143
5.2.1. Zainteresowanie egzaminem LCCI	143
5.2.2. Powody nauki języka angielskiego	143
5.2.3. Forma lektoratu języka angielskiego w WSPiZ	145
5.2.4. Preferowane techniki i ćwiczenia stosowane na zajęciach języka obcego	145
5.2.5. Ocena czynników motywujących do nauki języka obcego w toku kursu	146
5.2.6. Sprawności językowe rozwijane w czasie kursu języka angielskiego	148
5.2.6.1. Hierarchia ważności sprawności językowych rozwijanych w trakcie kursu	148
5.2.6.2. Przydatność sprawności językowych w pracy zawodowej	149
5.2.7. Zakres tematyczny kursu języka angielskiego	150
5.2.7.1. Zagadnienia tematyczne związane ze sferą biznesu omawiane w trakcie kursu	150
5.2.7.2. Propozycje innych tematów	152
5.2.8. Kontynuacja nauki języka angielskiego po zakończeniu lektoratu	152
5.2.9. Kariera zawodowa po ukończeniu WSPiZ	154
5.2.10. Opinia respondentów na temat lektoratów	155
6. Podsumowanie wyników i wnioski	156

ROZDZIAŁ V

DRUGI ETAP PROJEKTU BADAWCZEGO. ANALIZA PRZYJĘTEGO MODELU KSZTAŁCENIA.

1. Cele badania	161
2. Metody badawcze i narzędzia	161
3. Pytania badawcze	163
4. Próba badawcza	166
4.1. Kierunek studiów	166
4.2. Rodzaj studiów	166
4.3. Rok studiów	167
4.4. Udział w lektoracie języka angielskiego	168
5. Analiza i próba ewaluacji przyjętego modelu kształcenia	168
5.1. Doświadczenia związane z nauką języka angielskiego zdobyte w czasie trwania studiów	168
5.1.1. Równoległy kurs języka angielskiego	168
5.1.1.1. Rodzaj kursu	168
5.1.1.2. Przyczyny uczestnictwa w dodatkowym kursie językowym ..	170
5.1.2. Egzaminy z języka angielskiego	171

5.1.2.1. Rodzaj egzaminu	171
5.1.2.2. Uzyskany wynik na egzaminie z języka angielskiego	172
5.1.3. Samoocena postępów poczynionych w znajomości języka angielskiego w czasie studiów	172
5.1.4. Kontynuacja nauki po zakończeniu lektoratu	174
5.2. Czynniki motywujące do nauki języka angielskiego	175
5.2.1. Forma lektoratu języka angielskiego w WSPiZ.....	175
5.2.2. Powody nauki języka angielskiego	176
5.2.2.1. Rodzaj egzaminu	177
5.2.2.2. Szkolenia	178
5.2.2.3. Pozostałe przyczyny zainteresowania nauką języka angielskiego	178
5.2.3. Przystąpienie do egzaminu LCCI	179
5.2.4. Preferowane techniki i ćwiczenia wykorzystywane na zajęciach języka angielskiego	180
5.3. Treści i sprawności językowe uwzględnione w programie lektoratu języka angielskiego	182
5.3.1. Sprawności językowe rozwijane w trakcie kursu	182
5.3.2. Sprawności komunikacyjne rozwijane w trakcie kursu	183
5.3.3. Zagadnienia i tematyka rozwijane w czasie kursu języka angielskiego ..	184
5.4. Ewaluacja kursu języka angielskiego	187
5.4.1. Czas poświęcony na rozwijanie sprawności językowych	187
5.4.2. Mocne i słabe strony lektoratu języka angielskiego w WSPiZ.....	188
5.4.2.1. Mocne strony lektoratu języka angielskiego w WSPiZ	188
5.4.2.2. Słabe strony lektoratu języka angielskiego w WSPiZ	183
5.4.2.3. Aspekty nieprzydatne w programie nauczania	190
5.4.2.4. Aspekty do uwzględnienia w programie	191
6. Podsumowanie wyników i wnioski	193

ROZDZIAŁ VI

TRZECI ETAP PROJEKTU BADAWCZEGO. ANALIZA SYTUACJI DOCELOWEJ.

1. Cele badania	198
2. Metody badawcze i narzędzia	198
3. Pytania badawcze	199
4. Próba badawcza	201
4.1. Struktura badanej populacji według wieku	201
4.2. Struktura badanej populacji według płci.....	202
4.3. Struktura badanej populacji według wykształcenia	203
4.4. Charakterystyka miejsca pracy badanej populacji	204
4.4.1. Struktura własności miejsca pracy.....	205

4.4.2. Branża firmy	206
4.4.3. Liczba pracowników.....	206
4.5. Charakterystyka stanowisk i zakresu obowiązków służbowych badanej populacji..	207
4.5.1. Struktura badanej populacji według zajmowanego stanowiska.....	207
4.5.2. Struktura badanej populacji według działu zatrudnienia	208
5. Użycie języków obcych w pracy	209
5.1. Języki obce używane w pracy.....	209
5.2. Częstotliwość posługiwania się językiem podstawowym	210
5.3. Sprawności językowe potrzebne w środowisku pracy.....	211
5.4. Tematyka wypowiedzi.....	212
5.5. Rozmówcy w środowisku pracy	214
5.6. Miejsce porozumiewania się językiem obcym	215
6. Doświadczenie badanej populacji w nauce języków obcych.....	216
6.1. Czas nauki języka podstawowego	216
6.2. Miejsce nauki języka podstawowego	217
6.3. Najbardziej efektywna forma nauki.....	218
6.4. Uczestnictwo w kursie języka obcego	218
6.4.1. Kursy innych języków obcych.....	219
6.4.2. Powody uczestnictwa w kursie języka obcego	219
6.5. Samoocena znajomości języka obcego badanej populacji.....	220
6.5.1. Ocena rozumienia języka mówionego	220
6.5.2. Ocena rozumienia tekstu czytanego	221
6.5.3. Ocena sprawności pisania.....	222
6.5.4. Ocena sprawności mówienia	222
6.6. Ocena własnych umiejętności posługiwania się językiem obcym w różnych sytuacjach	223
7. Podsumowanie wyników i wnioski	224

ROZDZIAŁ VII

ANALIZA PORÓWNAWCZA WYNIKÓW BADAŃ.

1. Porównanie potrzeb studentów niższych i wyższych lat	228
1.1. Równoległy kurs języka angielskiego	228
1.2. Kontynuacja nauki języka angielskiego po zakończeniu studiów.....	229
1.3. Forma lektoratu języka angielskiego w WSPiZ	230
1.4. Zainteresowanie przystąpieniem do egzaminu LCCI	231
1.5. Motywy podejmowania nauki języka angielskiego	232
1.6. Kariera zawodowa po zakończeniu studiów.....	236
1.7. Ćwiczenia i techniki stosowane na zajęciach języka i ich wpływ na proces uczenia się.....	237

2. Umiejętności językowe w środowisku pracy	237
2.1. Sprawności językowe	238
2.2. Zagadnienia specjalistyczne	239
2.3. Ocena umiejętności przydatnych w pracy zawodowej rozwijanych w trakcie trwania kursu.....	242
3. Podsumowanie i wnioski	244

ROZDZIAŁ VIII

MODELOWY PROGRAM NAUCZANIA JĘZYKA ANGIELSKIEGO DLA CELÓW SPECJALISTYCZNYCH.

1. Charakterystyka programu.....	246
1.1. Podstawy programu	247
1.1.2. Standardy nauczania dla kierunków studiów jako ramy programu	247
1.1.3. Standardy wymagań maturalnych jako punkt wyjścia pracy programowej.....	249
2. Program nauczania.....	252
2.1. Cel edukacyjny	252
2.2. Szczegółowe cele kształcenia	253
2.3. Koncepcja pedagogiczna i struktura programu.....	254
2.4. Treści nauczania	256
2.4.1. Struktury gramatyczne.....	256
2.4.2. Słownictwo specjalistyczne	259
2.4.3. Słownictwo ogólne	260
2.4.4. Rozwijane umiejętności	261
2.4.4.1. Mówienie.....	261
2.4.4.1.1. Funkcje językowe.....	261
2.4.4.1.2. Sprawności komunikacyjne	262
2.4.4.2. Rozumienie ze słuchu	263
2.4.4.3. Rozumienie tekstu czytanego	264
2.4.4.4. Pisanie	264
2.5. Zadania dodatkowe	268
2.6. Materiały dydaktyczne.....	267
2.7. Metody nauczania	274
2.8. Sposób oceniania	275
Zakończenie.....	277
Bibliografia.....	278
Załączniki	287

WSTĘP

Druga połowa XX wieku była okresem rozwoju i wzrostu znaczenia dziedziny językoznawstwa określanej jako ESP¹ (ang. *English for Specific Purposes* - nauczania języków obcych dla celów specjalistycznych). Wraz ze wzrostem znaczenia języka angielskiego jako języka międzynarodowego, zmieniało się zapotrzebowanie na specjalistyczne kursy języka angielskiego zaspokajające edukacyjne i zawodowe potrzeby uczących się.

W Polsce po 1989 roku, wraz ze wzrostem liczby wyższych uczelni, pojawiła się nowa, liczna grupa uczących się – studentów wyższych uczelni - oczekujących gruntownego przygotowania do przyszłej pracy zawodowej, dla których język angielski jest niezbędny jako narzędzie pracy w Polsce, w Unii Europejskiej oraz poza jej granicami.

Nauczyciele języka angielskiego stają przed wyzwaniem opracowania kursów języka angielskiego dla celów specjalistycznych dla niedoświadczonych zawodowo studentów, którzy z jednej strony potrzebują przygotowania do funkcjonowania w środowisku pracy i biznesu, a drugiej mają zbyt mało doświadczenia, aby odnaleźć w sobie motywację do studiowania technicznego, specjalistycznego języka angielskiego

Celem tej pracy jest opracowanie modelu konstrukcji i ewaluacji programu nauczania języka angielskiego dla celów specjalistycznych na wyższej uczelni. Zostanie ono poprzedzone prezentacją poszczególnych etapów procesu konstrukcji programu oraz ich praktycznym zastosowaniem na przykładzie wyższej szkoły biznesu.

W konstrukcji pracy te zamierzenia zostały przedstawione w dwóch częściach. W pierwszej, części teoretycznej, zaprezentowano miejsce ESP w procesie nauczania języka angielskiego i poszczególne etapy procesu opracowywania programu nauczania. Część druga pracy, empiryczna, jest studium przypadku odnoszącym się do modelowania kursów języka angielskiego w wyższej szkole biznesu.

¹ wyjaśnienie skrótów angielskojęzycznych w załączniku nr 4

Rozdział I nakreśla tło historyczne ESP, wyjaśnia rosnące zainteresowanie kursami tego typu, prezentuje jego definicje oraz przedstawia poszczególne etapy opracowania kursu ESP, ze szczególnym uwzględnieniem analizy potrzeb, jako kluczowego elementu w nauczaniu języka obcego dla celów specjalistycznych, której celem jest dostosowanie modelu programu do indywidualnych potrzeb uczących się. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na: określenie i analizę sytuacji docelowej oraz sytuacji obecnej związanej z procesem uczenia się (strategie uczenia się stosowane przez uczniów).

Rozdział II prezentuje rodzaje programów nauczania wykorzystywanych w nauczaniu języków obcych. W rozdziale tym dokonana zostanie klasyfikacja programów nauczania oraz analiza ich słabych i mocnych stron w kontekście nauczania języka angielskiego dla celów specjalistycznych.

Rozdział III poświęcony jest zagadnieniu właściwej selekcji i ewaluacji materiałów dydaktycznych w procesie opracowywania kursu języka obcego dla celów specjalistycznych. Rozdział prezentuje różne rodzaje dostępnych materiałów dydaktycznych do wykorzystania na zajęciach języka obcego dla celów specjalistycznych, omawia sposoby ich ewaluacji oraz modyfikacji i dostosowania do indywidualnych potrzeb uczących się.

Część empiryczna obejmuje analizę ilościową i jakościową wyników trzech etapów badań. Celem dwóch pierwszych etapów jest określenie potrzeb uczestników kursu ESP i znalezienie odpowiedzi na pytania, jakie umiejętności uczący się powinni nabyć w trakcie kursu (ang. *target situation analysis*) oraz czego uczący się potrzebują, aby się nauczyć, czyli jakie są potrzeby uczniów związane z procesem uczenia się (ang. *learning needs*)

Rozdział IV prezentuje wyniki analizy potrzeb studentów I roku w wyższej uczelni, dopiero rozpoczynających naukę języka angielskiego w formie zajęć lektoratowych z języka angielskiego w biznesie.

Rozdział V jest analizą przyjętego modelu kształcenia w wyżej wymienionej uczelni, przeprowadzonej wśród studentów III lub IV roku, właśnie kończących przewidziany programem studiów kurs języka angielskiego. Ponadto w rozdziale podjęta zostaje próba ewaluacji kursu ESP pod względem jego organizacji,

uwzględnionych w programie treści, zastosowanych metod i technik nauczania oraz stopnia zaspokojenia potrzeb uczestniczących w kursie studentów.

Rozdział VI prezentuje wyniki trzeciego etapu badania i jest analizą sytuacji docelowej, przeprowadzonej wśród menedżerów niższego i średniego szczebla. Celem tej części badań jest zgromadzenie informacji dotyczących użycia języka obcego w pracy zawodowej, identyfikacja potrzeb językowych osób już pracujących posiadających wyższe wykształcenie i pewne doświadczenie zawodowe.

Rozdział VII jest analizą porównawczą wyników uzyskanych na wszystkich trzech etapach badania. Konfrontuje on potrzeby studentów rozpoczynających naukę w wyższej uczelni i tych, kończących ją po trzech latach zajęć lektoratowych. Potrzeby studentów zestawione są również z realiami środowiska pracy i doświadczeniem młodych menedżerów posługujących się językiem angielskim na co dzień w celu identyfikacji sprawności, zagadnień i umiejętności najbardziej przydatnych w pracy zawodowej.

Rozdział VIII jest próbą opracowania modelowego programu nauczania dla lektoratu języka angielskiego prowadzonego w wyższej uczelni na podstawie uzyskanych wyników ankiet, po identyfikacji słabych i mocnych stron dotychczas prowadzonych kursów oraz w oparciu o informacje dotyczące istniejących ograniczeń i zmiennych.

W pracy wykorzystano głównie źródła angielskojęzyczne. Wszystkie tłumaczenia zostały wykonane przez autorkę pracy i wydrukowane kursywą.

Praca zawiera również bibliografię i załączniki prezentujące kwestionariusze wykorzystane na wszystkich etapach badań oraz zestawienie skrótów angielskojęzycznych użytych w pracy.